

PM - statusrapport e-böcker

Osäker på terminologi och begrepp? Läs gärna dokumentet "Frågor och svar om e-böcker"!

Inledning

E-böckerna är mycket populära, under 2013 ökade e-boksutlåningen vid Stockholms stadsbibliotek (SSB) med 40%. Nya låntagare strömmar in till folkbiblioteken och de digitala biblioteken boomar. Under 2013 ökade antal besök i det Digitala biblioteket med en halv miljon (+14%).

Samtidigt finns stora orosmoln.

E-boksdistributörerna Atingo och Elib sätter upp nya system som gör det möjligt för förlagen att etablera modeller och sätta priser som i de flesta fall ligger långt över de 20 kr/lån som biblioteken betalar idag. SKL:s förhandlingar om ny modell och villkor för e-boksutlåningen är avgörande för e-boksfrågan. Men hur villiga kommer förlagen vara att enas om en ny modell med rimliga priser när de nu själva kan välja prisnivåer hos distributörerna?

Ett annat område där varningsklockorna ringer är KBs inriktning och otydliga ambitioner att bygga den nationella tekniska infrastruktur som biblioteken behöver för att kunna hantera den allt mer komplexa tillvaron vi går tillmötes inom e-boksfrågan.

Försäljningen tar fart

E-boksutlåningen på SSB har under året ökat med 40%. Det motsvarar även den genomsnittliga ökningen i hela Sverige. Mellan 2011-2012 var ökningen på SSB 87%. Ökningstakten avtar alltså. Samtidigt visar försäljningssiffror från 2013 att försäljningen av e-böcker i Sverige ökat med 130%. Dvs i betydligt snabbare takt än utlåningen.

Distributörer

Under hösten 2013 annonserade Elib att dom skulle införa en "ny biblioteksmodell". Den tekniska utvecklingen hos Elib är nu igång för att skapa stöd i de underliggande systemen för både en licensmodell och en differentierad accessmodell. (se bifogad "Frågor och svar om e-böcker" för vidare förklaring av modellerna). Planen är att Elib skall ha tjänsterna färdiga under första kvartalet 2014 och att övergången från de gamla modellerna sker under andra kvartalet i år.

Denna "nya modell" innebär i korthet att förlagen nu själva kan välja vilken modell deras titlar skall spridas via och hur mycket det skall kosta.

De nya modellerna kräver också förändrade APIer (gränssnitt som möjliggör för biblioteken att bygga in e-böckerna i sina egna digitala bibliotek). Bibliotekswebbplatser som har integrerade e-medier behöver nu anpassas till dessa nya APIer och modeller, t.ex. för att hantera köer på e-böcker.

Elibs nya administrationsgränssnitt där bibliotekspersonal skall hantera urval och kostnader är ännu inte klara och det är svårt att säga något om hur väl dessa kommer att stödja bibliotekens behov. Risken är dock uppenbar att en licensbaserad modell skulle ge en kraftig ökning av det manuella arbetet med administrationen då en licens som köps in bara räcker till ett visst antal lån (10 lån/licens har diskuterats) och sedan behöver förnyas. Det finns inget automatiskt sätt att köpa in eller förnya en licens planerat. I praktiken kan en licensmodell innebära att små biblioteksverksamheter inte har tid att arbeta med licenser eller råd att bygga upp en katalog vilket i förlängningen skapar ett undanhållande av titlar för deras låntagare.

Atingo - Publits och Axiells samägda lösning för e-boksdistribution till bibliotek har helt fokuserat på accessmodellen där förlagen liksom i Elibs kommande lösning själva anger kostnaden för varje lån. Idag kostar det mellan 1 kr och 110 kr för ett enskilt e-bokslån. Förlagen kan när som helst ändra priserna. Atingos katalog för bibliotek innehåller i dag ca 2 000 titlar varav en stort antal är public domain-titlar. De flesta förlagen saknas alltså.

I bibliotekens administrativa gränssnitt hos Atingo (och förmodligen snart på Elib) anger man vilket som är det högsta tillåtna pris per lån. De titlar som för tillfället är dyrare än så faller automatiskt ut ur det digitala biblioteket. Följde blir att biblioteken inte har någon som helst kontroll över sina digitala samlingar.

Vad kostar distributionen?

När vi nu står inför förhandlingar med förlagen och delvis även distributörerna så är det värt att se över distributionskostnaderna som ju har en avgörande betydelse. I den nuvarande Elib-modellen står dessa för ca 50% av kostnaderna för e-bokslånet - 10 kr. SSB har genom samarbetet med Ordfront visat att distributionskostnaderna går att få ner avsevärt vilket ger ett viktigt utrymme för att bekosta en ökad utlåning men även möjliggör att förhandla upp ersättningsnivåerna till förlag och författare.

Förhandlingar

I slutet av 2013 inledde SKL arbetet med förhandlingar kring ny modell för e-bokslåning. SKLs utgångspunkter i förhandlingarna är:

- En accessbaserad differentierad utlåningsmodell
- Bibliotekens utbud
- Bruk av användardata

- Gynna det läsfrämjande uppdraget
- Tillgång till litteratur över tid
- Nationell infrastruktur

Det är alltså många viktiga frågor som finns med i förhandlingarna med förlagen, inte bara kostnadsaspekten!

Men prissättningen är givetvis avgörande. Det finns, på många håll, en skev bild av den nuvarande prissättningen. Med bara magkänsla som grund anser många bibliotek att kostnaderna i den nuvarande Elibmodellen är för höga och många förlag anser att priserna måste höjas rejält för att de inte ska inverka negativt på möjligheterna att sälja e-böckerna. SSB har det senaste året fört dialog med flera förlag kring hur nya modeller kan utformas. Förlagen har ofta kommit med förslag till modeller (accessbaserade med olika många segment) och prisnivåer för de olika segmenten. Men det har inte in något fall funnits en analys som grundar sig på data och statistik. Det är förlagens magkänsla som styr deras prissättning. När vi tillsammans med förlagen simulerar de föreslagna modellerna/prissättningen så har vi kunnat konstatera att det resulterat i stora ökade kostnader (20 - 100%) jämfört med dagens genomsnittliga kostnad på 20 kr/lån.

SKLs paraplyavtal ger nödvändig stabilitet och framförhållning. Det är inte fungerande att förlagen dynamiskt sätter och ändrar priser.

Stort behov av nationell infrastruktur och system

I takt med att distributörerna blir fler ökar behovet av nationell teknisk infrastruktur och system. De mest akuta behoven av infrastruktur är:

1. "Hubb" som gör det möjligt att kostnadseffektivt koppla samman distributörer och digitala bibliotek så att samtliga e-böcker från samtliga distributörer kan nå samtliga digitala bibliotek. Idag kan inte alla bibliotek låna ut e-böcker från Atingo. Det saknas helt enkelt integration mellan system. Följden är teknisk karens.
2. System gör det möjligt för biblioteken att göra urval bland alla e-böcker från alla distributörer och välja vilken grad av tillgänglighet/friktion olika titlar ska ha för olika låntagare och på så vis kunna tillgängliggöra e-böcker utifrån respektive biblioteks medieplaner, låntagarnas behov och budgetar.

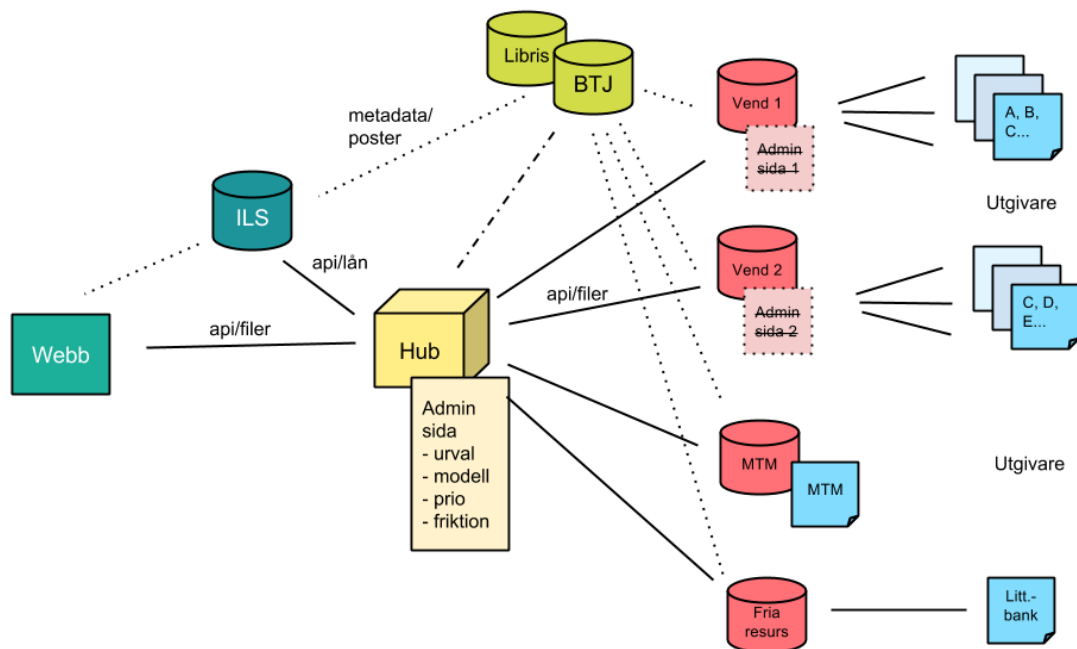

Fig. 1, Nationell teknisk infrastruktur och system hjälper biblioteken att hantera en allt mer komplex tillvaro

Vad av detta som KB tänker stödja i sitt nya uppdrag från departementet är oklart. Departementets direktiv är tyvärr väldigt luddigt. De första signalerna från KB i denna fråga tyder dock på att de kommer att inrikta insatsen på något helt annat än de behov biblioteken eller låntagarna har. Enligt uppgift ska de bygga gränssnitt som gör det möjligt för användare att ladda ner fria e-böcker via KBs webbplats.

Viktigt just nu och den närmsta tiden

Det är en tid av stora förändringar. Vi har möjlighet att skapa bättre förutsättningar för e-bokslåning om biblioteken klokt och med bra underlag driver kravställning/förhandlingar gentemot KB, förlag, distributörer och upphovsrättsinnehavare. Men biblioteken är splittrade och saknar i många delar de underlag och analyser som krävs.

SSB tror att följande agerande just nu bäst gynnar låntagarna:

1. Sträva efter att upprätta en så rik e-bokskatalog som möjligt
2. Låna inte ut e-böcker där den genomsnittliga totalkostnaden per lån är högre än de 20 kr/lån vi har idag.
3. I den mån distributörerna har ett överlappande utbud, välj den distributör som har den lägsta distributionsavgiften och se till att ni som bibliotek och de aktuella förlagen delar på "vinsten".

4. Låna bara ut titlar som erbjuds i accessbaserad modell.
5. Se till helheten i budgeten och omfördela medel mellan fysisk- och e-medier för att möta efterfrågan och dra nytta av de olika formatens styrkor.
6. Ta fram data och genomför analyser för att skapa en förståelse för e-boken - genomslag, kostnader, användning, effektivitet etc.
7. Uppmana KB att ta fram teknisk infrastruktur så att alla e-böcker från alla distributörer kan lånas ut via alla digitala bibliotek.
8. Uppmana KB att ta fram ett system där biblioteken kan göra urval och välja grad av friktion för att kunna kontrollera kostnader
9. Uppmana Kulturministern att inrätta en fond som finansierar en kraftfull och omfattande digitalisering av den svenska litteraturen.
10. Slut upp bakom SKL i arbetet med förhandlingarna.